

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук

Черкуна Ігоря Анатолійовича

на дисертаційну роботу **Рахліса Вадима Леонідовича**

«Формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Рахліса Вадима Леонідовича присвячене важливій та актуальній проблемі, оскільки незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних досліджень, які було проведено в галузі формування професійної компетентності представників окремих професій та професійної підготовки фахівців у неформальній освіті, проблема підготовки перемовників є не достатньо розробленою. Крім того, аналіз практики засвідчив, що на сьогодні підготовка перемовників як в системі формальної освіти, так і в неформальному секторі, не є внормованою та більшим чином базується на інтуїтивних пошуках окремих фахівців, ніж на системному підході з прогнозованим результатом. Усе це дозволило автору визначити проблему формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті як пріоритетну.

Актуальним за таких обставин постає подолання суперечностей між: фактичною наявністю перемовників як представників окремого виду діяльності, послуги яких користуються попитом у багатьох сферах, та відсутністю унормованої практики їх підготовки; контентним наповненням науково-термінологічного глосарія в галузі професійної освіти (зокрема щодо перемовників) України та англomовними країнами; поширенням компетентнісного підходу в професійній освіті та відсутністю моделей розвитку навичок перемовника у представників інших професій на засадах праксеологічного підходу.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності наукового пошуку дисертаційного дослідження Рахліса Вадима Леонідовича «Формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті» як пріоритетного.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Університету державної фіскальної служби України, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Інституту підвищення кваліфікації педагогічних працівників і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Центру спеціальної підготовки співробітників служб безпеки «Артан Центр», курсів приватних детективів ГО «Всеукраїнська Асоціація Приватних Детективів», програм підвищення кваліфікації керівників підрозділів безпеки компанії «ТОВ Охоронно-детективного агентства «Безпека-Сервіс», програм

підвищення кваліфікації керівників підрозділів безпеки Громадянської спілки «Український Детективний Союз».

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Разліса Вадима Леонідовича, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. У процесі дослідження автором *вперше* розроблено, науково обґрунтовано та емпірично перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовника в неформальній освіті; схарактеризовано можливість та доцільність цілеспрямованої підготовки перемовників, набуття ними фахової компетентності у неформальній освіті;

уточнено та конкретизовано сутність поняття «перемовник» у порівнянні з термінами «медіатор», «посередник» та «парламентер», беручи до уваги практичні завдання представників цих професій та їх ролі в переговорному процесі; сутність поняття «професійна компетентність майбутніх перемовників»;

подальшого розвитку в дослідженні набули науково-теоретичні положення щодо особливостей формування професійних компетентностей у неформальній та неперервній професійній освіті; процеси професійної підготовки представників інтегрованих професій; формування «смаку до професії» як невід'ємної частини індивідуального стилю професійної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Рахлісом В.Л. *мета дослідження* полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування фахової компетентності перемовника в неформальній освіті сучасної України. Мета узгоджується із назвою дисертації, у її формулюванні містяться очікувані результати. Сформульовані *завдання дослідження* конкретизують шляхи і методи її досягнення, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт. Наукові положення, результати дослідження та висновки базуються на ґрунтовному аналізі філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та практики щодо досліджуваної проблеми.

Обраний дослідником *комплекс методів дослідження* дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, подані в дослідженні, достатньо обґрунтовані застосуванням *загальнонаукових методів* (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення – з метою вивчення енциклопедичної, філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми фахової підготовки представників окремих спеціальностей у неформальному

секторі освіти; діагностичні методи (опитування, анкетування) і педагогічне спостереження для вивчення сучасного стану сформованості фахової компетентності майбутніх перемовників у педагогічній теорії та практиці; теоретичне моделювання – для визначення напрямів творчого використання прогресивних ідей і досвіду формування фахової компетентності перемовника в умовах сучасної освіти України); *конкретно наукових методів* (аксіоматичний – задля обґрунтування терміна «перемовник» і вирізнення його серед понять «медіатор», «посередник» та «парламентер» за функціональним критерієм участі у процесі перемовин; гіпотетико-дедуктивний – для ознайомлення з фактичним матеріалом, спрямованим на аналіз практики формування фахової компетентності перемовників, що потребує теоретичного пояснення за допомогою вже існуючих у сучасній педагогіці теорій і законів; порівняльно-педагогічний – для зіставлення теоретичних ідей і практики формування фахової компетентності перемовника в країнах світу); *педагогічного експерименту* – для перевірки ефективності розробленої моделі формування фахової компетентності майбутніх перемовників; методів *математичної статистики* для обробки результатів дослідження.

Зміст роботи та аналіз отриманих результатів дають змогу констатувати про досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів дослідження Рахліса В.Л. полягає в тому, що джерельна база та теоретичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях у галузі професійної освіти в Україні. Одержані в ході дослідження висновки можуть послуговуватися під час вивчення студентами таких навчальних дисциплін, як «Військова педагогіка та психологія», «Загальна педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Конфліктологія», «Психологія», «Педагогіка особливих цілей» тощо, а також у процесі розробки навчально-тематичних планів, робочих програм, підручників і навчально-методичних видань з організації системи фахової підготовки медіаторів та перемовників в Україні, покращення практичної роботи викладачів щодо формування фахової компетентності студентів та курсантів навчальних закладів МВС та Національної Гвардії України, майбутніх поліцейських, зокрема і в процесі проходження ними курсів підвищення кваліфікації, написання курсових і магістерських робіт тощо.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура роботи є логічною. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (210 найменувань, з них 66 – іноземними мовами), 5 додатків на 55 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 4 рисунки. Загальний

обсяг дисертації становить 286 сторінок, з них основного тексту – 179 сторінок.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт, предмет, концепцію дослідження, викладено методологічні й теоретичні основи. Логічно схарактеризовано систему використаних у роботі дослідницьких методів. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи дослідження формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті»** – простудійовано генезу та сучасні підходи до визначення перемовника як представника окремого напрямку професійної діяльності, а також представника інтегрованої професії; розглянуто вітчизняні та зарубіжні джерела з теми дослідження; здійснено теоретичний аналіз основних понять дослідження («перемовник», «медіатор», «посередник», «парламентер»).

Рахліс Вадим Леонідович підкреслює, що сьогодні не існує чітко визначеної позиції стосовно того, чи вважати перемовника представником окремої професії, чи це є компонентом фахової компетентності представників інших професій. Відсутність чіткого підходу до визначення статусу перемовника в професійному полі певним чином гальмує процес теоретичної розробки питань, які пов'язані з існуванням цієї професії: коло обов'язків, професіональні ознаки та вимоги, створення системи підготовки й сертифікації зазначених фахівців тощо, зокрема і в системі неформальної освіти.

У другому розділі – **«Професійна компетентність майбутніх перемовників як складова їх професійної підготовки»** – здійснено теоретичне осмислення поняття «професійна компетентність перемовника», з'ясовано перелік базових та фахових компетентностей перемовника, визначено шляхи формування професійної компетентності перемовника як поєднання базових та фахових компетентностей.

Автором науково обґрунтовано суть ключового поняття «професійна компетентність перемовника» як сукупність фахових і загальних знань та вмінь (фахових та базових компетентностей), які, при наявності специфічних рис особистості, необхідних для їх реалізації у практичній діяльності, дозволяють означеному фахівцю досягти у повній мірі заздалегідь визначеного результату перемовин або максимально наблизитися до нього. В дослідженні доведено, що структура професійної компетентності майбутнього перемовника включає в себе когнітивний, афективний та психомоторний компоненти.

Викликає схвалення актуалізація методу кластерного підходу як такого, що на сьогодні є найбільш універсальним як для підготовки перемовників з вузькою спеціалізацією, так і озброєння додатковими компетентностями представників інших професій.

У третьому розділі – «Експериментальна робота з формування професійної компетентності перемовників у неформальній освіті» – обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної компетентності перемовників у неформальній освіті, здійснено їх перевірку через впровадження навчального курсу «Перемовник: входження в професійний простір», а також проаналізовано ефективність цього процесу.

Сильною стороною педагогічного експерименту є залучення до роботи досить великої кількості респондентів – слухачів Центру спеціальної підготовки співробітників служб безпеки «Артан Центр» (ТОВ Артан Центр) (в експериментальну групу увійшли 125 слухачів (Група 1–3). 42 слухачі розглядалися як контрольна група (Група 4).

Розділ містить детальний аналіз результатів педагогічного експерименту, який засвідчив позитивну динаміку змін в експериментальній групі порівняно з контрольною, дієвість розроблених та упроваджених авторських наробок щодо формування професійної компетентності перемовника в неформальній освіті. Результати педагогічного експерименту представлені у графічному зображенні (таблиці та рисунки), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи. Отже, результати після проведеного експерименту є не випадковими, всі кількісні результати дослідження статистично обчислені, їх достовірність не викликає сумніву.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практикаками. Дисертантом правильно подано список використаних джерел, який оформлений згідно вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження, його положення й висновки можуть бути використані здобувачами вищої освіти, викладачами ЗВО, науковцями, аспірантами, практикаками.

Основний зміст та результати дисертації оприлюднено в 12 публікаціях автора (10 – одноосібні): 5 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема які входять до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus, Erih Plus, OAJI), 1 – частина колективної наукової праці, опублікована англійською мовою в країні Європейського Союзу, 6 – апробаційного характеру.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Дотримання академічної доброчесності

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і автореферат відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення

автореферату й дисертації – ідентичні. Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання:

1. У першому розділі при аналізі проблеми формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті було б доцільним більш чітко визначити основні підходи у суто педагогічних дослідженнях з даної проблематики, виокремити групи досліджень, їх основні здобутки та невирішені проблеми, які мають відношення до даної роботи.

2. Позитивно оцінюючи напрацювання автора щодо теоретичних засад дослідження проблеми підготовки майбутніх перемовників в різних країнах світу в системі формальної освіти (параграф 1.2.) вважаємо, що робота була б більш змістовною, якби дисертант не лише обмежився зарубіжним екскурсом, а зазначив би, що саме з цього досвіду використано під час педагогічного експерименту та зробив порівняльний аналіз щодо результатів підготовки перемовників в формальній та неформальній освіті цих країн. Все це підкреслило б значущість дисертаційного дослідження у контексті євроінтеграційних процесів.

3. Досить дискутивним є визначення «самопрезентації» як складової фахової компетентності перемовника, оскільки на сьогодні робота перемовника, здебільшого, асоціюється з діяльністю МВС, СБУ та ЗСУ і саме на практику підготовки перемовників для силової сфери спирається автор дослідження.

4. Позитивно оцінюючи напрацювання автора щодо практичних засад дослідження вважаємо, що робота була б більш інформаційною, якби дисертант у додатках представив не тільки зразки тренінгових програм, але і подав приклади практичних занять, рольових ігор, практичного використання кейс-методу та інше.

5. Використання електронних освітніх ресурсів стає перспективним напрямом оновлення системи формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Передусім це стосується розроблення й впровадження ефективної освітньої технології дистанційного навчання, яка відбиває тенденції інформатизації сучасної освіти. У тексті дисертації дослідник згадує певні засоби ІКТ, відеолекторії, звукові та екранні посібники зі спеціальним обладнанням, АРР додатки тощо. На нашу думку, ці аспекти потребують більш детальної розробки та робота б значно виграла якщо б її автор не лише схарактеризував основні освітні ресурси, які можуть бути використані в практиці підготовки майбутніх перемовників, але і надав певні алгоритми та рекомендації, виходячи із власного досвіду, показав приклади їх використання у тренінгах та під час семінарів.

Висловлені зауваження та побажання лише засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблеми, мають суто рекомендаційний характер й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Рахліса Вадима Леонідовича, яка здійснена на високому науковому рівні, справляє гарне враження глибиною теоретичного аналізу і конкретністю методичних пропозицій та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Рахліса Вадима Леонідовича «Формування професійної компетентності майбутніх перемовників у неформальній освіті» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни і практичною цінністю, за своїм змістом та рівнем оформлення є самостійною науковою працею, яка повністю відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та вимогам, що висуваються до дисертацій пункти 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), вимогам паспорту спеціальності, а її автор **Рахліс Вадим Леонідович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри військової підготовки
Інституту Військово-Морських Сил
Національного університету
«Одеська морська академія»

І.А. Черкун

